

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA Erjavčeva 4a

ISTRA

U nedjelju 17. o. mj. otkriva se u Zagrebu spomenik Istraninu Evgeniju Kumičiću, hrvatskom književniku i hrvatskom političaru.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

MISLI OB KOROŠKEM DNEVU

Krivica je krivica, naj se godi enemu, tisočem ali milijonom. Mi pa smo protiv krivici. Kajti tudi eden je človek. Naše načelo je za človeka. (S. Kosovel: Refleksije ob koroškem dnevu, 1925.)

Ljubljana, 12 okt. 1937. (Agis) Zopet se obnavlja obletnica, od kar smo izgubili Koroško. Poteklo je od tedaj sedemnajst let. Pravzaprav je težko reči, da bi kaj izgubili, ker sploh ničesar nismo imeli in le redki so bili, ki so se tedaj v vsej jasnosti zavedali odločilnih trenutkov, ki so nastopili za nas Slovence po svetovni vojni ter bili resno prepričani, da bi si Slovenci v celoti ustvarili svoje samostojnost, če bi bili na vse to pripravljeni in če bi pravilno izkoristili vse dane možnosti. Narod v celoti ni bil na vse to pripravljen in zato ne moremo trditi, da smo kaj izgubili, ampak pustili smo mimo sebe le prelepo priliko, v kateri bi se lahko uresničile naše tihe želje, katere smo se v svoji ponižnosti skozi vso zgodovino bali iznesti jih na dan. Zamudili smo mnogo časa, v katerem bi lahko vzgojili ljudstvo v nacionalno močno skupino, ki bi znala pravilno reagirati na vse važnejše zgodovinske dogodke in pravilno izkoristiti, kakor bi celoti najbolj koristili. Iz tega izvirajo marsikateri težke posledice, med temi je tudi izguba Koroške.

Obletnic, žalostnih obletnic, ima slovenski narod mnogo. Kmalu za to bo sledila druga, ki je morda še hujša. In te obletnice obnavljamo z leta v leto, prirejamo (če nam je to dovoljeno), žalne manifestacije, izdajamo resolucije in proteste in ko to mine utihnemo zopet, dokler nas ne vzdrami ponovna ista, a višja obletnica. Pa še to kar se dogaja ob takih prilikah, je omejeno le na ozek krog ljudi, skupinic, ne da bi segli v tem delu do zadnjega slovenskega človeka in mu razložili vsa grozota položaja. Mesto tega iščejo nekateri danes krivca, ki so odgovorni zato, ker smo izgubili koroški plebiscit. Toda pri tem ne moremo preko tega, da ne bi ugotovili, da je to danes za nas manj važno vprašanje. Posebno še ker se pri tem ne skušamo ničesar učiti za naprej, da ne bi istih napak ponavljali. Časi tudi še niso tako umerjeni, da bi se lahko zadovoljili z današnjim položajem, kakršnega so nam ga ustvarili v mirovnih pogodbah. Raztrgani med štiri države, ne moremo biti zadovoljni s tem, ne smemo opustiti vsako delo in priprave za to, da se nam ta krivica popravi.

Če pogledamo s te strani naš položaj, se nam zdji da je slika obupna in obsodba krivcev za to bo gotovo strašnejša. Slovenci smo bili odnekad veliki v malenkostih. Trgali smo se in prepirali za majhne stvari, omejevali na najozje in najbolj nesmiselne strankarske boje. Puščali smo pri tem v nemar naše najvažnejše in življenjske probleme. Tako je bilo in nič boljše ni tudi danes. Še danes nismo v svoji zavesti tako močni in tako enotni, da bi se nam ne bilo treba bati ničesar, da bi v svojih skupnih vprašanjih nastopali enotno, kaj šele, da bi lahko govorili o kakih tesnejših medsebojnih zvezah med vsemi na štiri države razdeljenimi deli našega naroda. Če danes organiziramo skupno romanje na Sv. Višarje, bodo šli goriški rojaki svojo pot, a rojaki s Kranjske zopet svojo. Prvi bi si želeli stika, a drugi se drže rezervirano. Toda to je ljudstvo in njemu ne moremo zameriti, ker mu še sedaj nihče ni vcepil duha enotnosti in skupne nacionalne zavesti in da je ostala v njem skozi stoletja umetno vzdrževana provincialnost. Človek bi mislil, da je v gornjih višjih slojih boljše, da zlasti naše najvišje kulturne ustanove gledajo na ves naš problem enotno in ne političarsko razočano. Toda zgodi se in zgoditi se je, da se našemu mladeniču ob upisu na univerzo ugotovili, da se piše Bevilacqua in ne Vođopivec, kakor so se pisali njegovi očetje, ker je tako zapisano v zadnjem njegovem upravnem izkazu, ki ga je prinesel preko meje. Ne bi niti hoteli povdarjati dejstva da se danes, ko gremo po naši svo-

SVEČANO OTKRIČE SPOMENIKA EUGENU KUMIČIČU

Raspored svečanosti u Zagrebu u nedjelju 17. o. mj.

Spomenik Eugenu Kumičiću kojeg otkriva u nedjelju Hrvatska Žena u Zagrebu uz veliko slavlje. Spomenik je djelo kipara g. Frane Kršinića. Naša slika prikazuje spomenik u gipsu, koji je sada u bronci

Kao što smo već javili, u nedjelju 17. o. mj. otkriva se spomenik u Zagrebu našem velikom zemljaku Eugenu Kumičiću uz veliko slavlje. Raspored svečanosti je sljedeći:

Na sam dan proslave bit će sastanak svih hrvatskih kulturnih društava i svih učesnika pred Hrvatskim Sokolom u 8 sati prije podne. Spremaju se velike povorke iz bliže i daljnje okolice Zagreba u narodnim nošnjama. U povorci će biti glazbe: Sv. Roka, Križarska i tramvajskih namještenika i druge. U osam i pol sati svrstat će se povorka pred Hrvatskim Sokolom i krenut će pod narodnim zastavama Frankopanskom ulicom, Ilicom, Jelačićevim trgov i Bakačevom ulicom u katedralu, gdje će se služiti svečana sveta misa. Na koru će pjevati katedralni zbor pod ravnanjem prebendara preč. Filipa Hajdukovića. Na orguljama će pratiti prof. Dugan. Nakon mise povorka se vraća u punom broju Bakačevom ulicom, Jelačićevim trgov, Praškom ulicom, Zrinjevcem, Ulicom Kraljice Marije do samoga spomenika.

Prije samoga otkrića govorit će u ime Hrvatske Žene predsjednica gdja Jelisava Horvat, koja će prikazati život i rad pokojnika. Iza toga će govoriti u ime hrvatskih književnika dr. Nikola Andrić o Eugenu Kumičiću kao hrvatskom književniku. Dragutin Hrvoj govorit će o njegovom političkom radu. Iza toga će govoriti izaslanik predsjednika dra Mačka i još dvoje glavnika, među kojima će biti zastupan predstavnik hrvatske sveučilišne omladine. Iza toga će biti kraći govori sa predajom vijenaca.

Nakon govora predsjednice Hrvatske Žene pjevat će se pred spomenikom svečana pjesma, koju je za tu priliku uglazbio maestro Rudolf Matz. Iza govora i predaje vijenaca pjeva se hrvatska narodna himna.

Dan prije same svečanosti, t. j. u subotu 16 listopada svi će građani grada Zagreba izvesti narodne zastave u počast velikoga sina hrvatskoga naroda.

Iza svečanosti bit će održan banket u Gradskom podrumu. Prijave za taj banket primaju se od 5 do 14 listopada svaki dan od 10—12 sati prije podne i od 3—6 sati poslije podne u prostorijama Hrvatske Žene, Patačićina ulica 1c. Cijena po osobi je Din 25. Prigodom banketa govorit će predstavnici društava i pojedinci, koji nisu mogli govoriti pred samim otkrićem spomenika.

Nakon banketa u 4 sata poslije podne bit će svečana priredba u Velikom kazalištu. Raspored te priredbe bit će ovaj: I. J. Zajc: Overtura iz opere »Zrinjski«. Izvodi: Amaterski simfonijski orkestar »Merkura« pod ravnanjem Miše Mihokovića. II. Eugen Kumičić, književnik i rodoljub, govori: Ernest Radetić. III. a) J. Zajc: »Zrinjsko-Frankopanka«, b) Novak: »Hrvatsko«. Izvodi HPD. »Zvonimir«, pod ravnanjem Miše Mihokovića. IV. »Smrt Petra Svačića«. Odlomak iz romana »Kraljica Lepa« od Eugena Kumičića. Čita: Dubravko Dujšin. V. Ogrizović—M. Kumičić: »Posljednji kraljevi hrvatske krvi«. IV. čin. Dramatizacija istoimenog romana Eugena Kumičića. Izvodi Zbor Matice Hrvatskih Kazališnih Dobrovoljaca uz sudjelovanje Hrv. pjev. društva »Zagrebe«.

Ulaznice za ovu svečanu priredbu u kazalištu dobivaju se u upravi Hrvatske Žene. Već su do sada rasprodane pojedine lože i mjesta.

U ponedjeljak 18. o. mj. u 9 sati bit će svečane zadušnice na Mirogoju. Tom će prilikom propovjedati prof. Kerubin Segvić. Iza toga će biti pohod na grob pokojnika, a u 11 sati bit će konferencija izaslanica Hrvatske Žene u društvenim prostorijama, Patačićina ulica 1c.

Ovom prilikom otkrića spomenika Eugenu Kumičiću bit će u prostorijama Hrvatske Žene priredjena i izložba velikoga patriote i književnika. Tu će biti sva njegova djela, zatim preostali rukopisi i korespondencija, najstarije slike, njegovo dopisivanje sa drom Antunom Starčevićem i tako dalje.

bodni domovini, napise, ki nam dajo misliti. Mesto čisto navadnega slovenskega priimka Lešnik, vidimo napisano Loeschnigg itd. Malenkosti, toda dovolj značilne. Ena ugotovitev je hujša od druge, a opisovanju lahko ne bi bilo ne konca ne kraja.

Ko tako danes obnavljamo obletnico od kar smo izgubili zibelko slovenskega naroda Koroško, bi morala biti naša prva in največja želja, da se ne omejimo odslej dalje več samo na praznovanje žalostnih obletnic in se potem zopet skrivamo v svoje brezdelje, ampak, da vsaj ob teh zadnjih obletnicah, ko butajo z največjo silo valovi in groze im-

perijalizmi, da od vseh strani preplavijo še ostali košek naše zemlje. Potrebno je, da se združimo v enotno skupnost, brez ozira na malenkostne razlike in skušamo zaščititi naše toliko ogrožene položaje.

V svoji borbi pa bi osamljeni, čeprav povezani v močno enotno skupino, ne pomenili ničesar. Poiskati si moramo v tej borbi pomoči v onih, ki trpe nam enake težave. In teh danes ni malo. Lahko si bomo našli zaveznika v svoji pravični borbi za obstanek in življenje. Pridružiti se moramo vsem onim, ki trpe krivico in ki se bore za svobodo človeka.

ISTRA U HERCEGOVOJ ABECEDARKI

U Hercegovoj Abecedarki, knjizi za poučavanje odraslih nepismenjaka koja će se proširiti u stotine hiljada primjeraka, čitamo na kraju članak dra Antuna Radića: Koliko ima Hrvata i njihove zemlje. U tom članku se na više mjesta spominje Istra kao hrvatska zemlja, kao na pr.: — Druga naša zemlja sa starim tuđim imenom — to je Istrija... uz naš narod u Istriji, Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji... Onih šest (hrvatskih) zemalja, to jest Istrija, Dalmacija itd.

Uz to štivo otisnuta je i karta hrvatskih zemalja, a na njoj je i Istra, a dalje se u članku na više mjesta spominje Trst kao ishodišna točka u opisivanju hrvatskih zemalja.

„Srpski književni glasnik“ O G. ANTI TRESIČU-PAVIČIČU

U posljednjem broju »Srpskog književnog glasnika« čitamo prikaz knjige g. Ante Tresić-Pavičića »Il teatro di Rino Alessi iz pera g. Škerlja. U tom prikazu čitamo i ovo:

G. Tresić-Pavičić govori o svojim dramama i dramskim nacrtima, o svojim ličnim iskustvima sa austrijskim vlastima. To se pominje u eseju o grofu Aquili. Barbarski rafinirane patnje kojima nasilnički sistem Meternichove Austrije izlaže Federike Gonfalonierija, Alessijevog junaka karbonara, izaziva odjek u duši našeg pisca koji je, mnogo decenija kasnije, kao borac za svoj narod u habsburškom ropstvu iskusio na sebi isti bič. Kako da g. Tresić nije pala na pamet druga, još rječitija, nezdono aktualna analogija? Nije se sjetio Rino Alessi jednog drugog naroda, koji u Istri, u Trstu i u Gorici pati iste muke, bez druge krivice do te, da ostane živ na svojoj zemlji? Kao da su Talijani zaboravili pouke svog ropstva i svog divnog Risorgimenta? A kako da ih se sjeti naš kritičar, kod već izlazi iz čisto kritičkog posmatranja i upliće u svoj prikaz historijske osvrtne i lična sjećanja i osjećanja?

Šta se krije u istarskom podzemlju

INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE ISTARSKOG PODZEMLJA U PULI

Pula, okt. 1937. (Agis). U Puli je bio osnovan poseban konzorcij, kojemu stoji na čelu dr. Giani Appoloni, predsjednik pokrajinskog korporacijskog savjeta. Taj konzorcij ima cilj da proučava mogućnosti intenzivnog iskorištavanja podzemnog bogatstva u Istri. Navodno su utvrdili da se žila ugljena proteže od Trsta do Liburnije i da bi se dalo produkciju povećati deset puta više nego što je bila za vrijeme sankcija, t. j. 1935 godine. Osim toga bi, navodno i druge rude iz Istre mogle pokrivati potražnju talijanskog tržišta, a u prvom redu bauxit za kojega kažu da će ga iskopati toliko, kada budu instalirana još neka postrojenja, da će potpuno zadovoljiti talijanske potrebe a možda će ga moći još i izvoziti.

U vezi s bauxitom računaju na velik porast produkcije cementa, pa čak i nikla, metana, petroleja bitumina, kao i na mogućnost razvoja industrije sapuna, oksigena, acetilena, kao i na razvoj mehaničke industrije i industrije konzerviranja riba.

Ako se to ostvari, Istra će postati aktivna talijanska pokrajina, što do sada nije bio slučaj.

Mladi goriški fašisti

Gorica, okt. 1937. (Agis). — Iz fašistične stranke je izšla listina, v kateri so navedena napredovanja mladih fašistov. V njem so tudi sledeča imena: Komet Leopold, Cotič Klementi, oba postaneta »pod vodje« oddelka »Sottosanti«, Kofol Emil iz Komna, Raca Ivan iz Koprive, Zalesjak Anton iz Stanjela, Bertič Anton iz Sentvida, Velikonja Franc iz Sv. Lucije, Kosmina Ivan iz Idrije, Suligoj Karel iz Čepovana, Mozetič Ivan iz Mirna, Londer Valentin iz Tolmina, vsi so napredovali za eno stopnjo višje, kol so je imeli prej. Stari pa so pod 20 leti!

KILOGRAM SMRTI ZA DVE LIRI!

— Prekopaval je prhko, globoko se udarjalo prst, potem se je sklonil, pobral in v ozuljeni roki nekaj ogledoval.

»Kaj iščete tu, dragi gospod?« Malo se je obrnil, nastopil na težko motilko in odprl silno obdelano roko.

»Smrt, signore, svinčeno smrt šrapnelove kroglice.«

»Sedaj, dvajset let po vojni?«

»Da. Dvajset let že kopljemo tukaj in dela je še vedno dosti. Tem tukaj, počezal je na kup mrtvaških kosti, »so prinesle te kroglice smrti, nam pa sedaj prehrano.«

»Koliko jih skopljem na dan? Deset, dvanajst kilogramov, kakršno je pač vreme. Potem jih nesem v dolino in dobim za vsak kilogram po 2 liri.«

»In vsak dan lezeta sem gori, poltretji tisoč metrov visoko?«

Obrnil se je k delu. Roke si je obrisal ob kolena in udaril. Na motili je ostalo nekaj temnorjavega. Kos človeške lobanje. — Molče jo je položil malo ob stran in kopal dalje. Kupček kosti se je večal: priložiti je vrtenca hrbtnice, rebereca, gnat... »No, vidiš, dečko, zbiram te po kosčkih, tvoja mati bi te bila vesela.«

»Vojak, najbrže vaš rojak« je zamomljal in izdiral kroglice iz ranjene laktnice, »vaš rojak, ali pa Bošnjak. Sedem in trideset tisoč jih leži tukaj, vsepovsod. Kjer zarinate lopato ali motilko v zemljo, potegneta lobanjo, lopatico.«

Sedem in trideset tisoč! Brez kriča ob glavi, tako kakor so jih blagopolile zadeti italijanske kroglice z nasprotnih skal.

Strahotni Col di Lana v strašnih Dolomitih. Grozno bojišča v višini 2462 m v bližini Carzana, Levica, Tridenta čim višje v gorah tip bližje je človek Bogu. Resnično, čast celo prebitzu. Sedem in trideset tisoč mladeničev in moč je tu strahotno pričakalo smrt, njihove kosti se valjajo tu med svetilki boječe štee in zarjavelih granat, ljudje z doline pa izkopavajo smrtni svinec po dve liri za kilogram.

Tudi zemljo je mogoče ubiti, tudi goro je mogoče podreti in jo vreči globoko v prepad. Zemlja na Col di Lana je na vekov veke mrtva. Ubilo jo je sto in sto tisoč ton železa in svineca, bila je zadeta naravnost v srce. Prepila je s človeško krvjo in Gospod nas vseh je posušil poslednjo bilko in koreninico. Menda niti strele sem več ne udarjajo, lučja je samo strahota, smrt in tuljenje meluzin.

Zemlja je prenasajena z železom, kamenje je stolčeno v prah. Vsak korak je nabit s svinčom in v tej grozi so živeli ljudje.

Pod prevlano skalo na Col di Lana je ležal okostnjak z bojno čelado na glavi. Kriček jermen je držal skupaj glavne kosti, iz obutih čevljev so gledale rjave kosti. Semkaj se je privlekel pred dvajsetimi leti in umrl po brezupnem kričanju po milosti. Zravnil sem njegove kosti v plitkem grobu; zarjavelo čelada pa sem vzel s seboj za spomin na katerokoli mamico od sedem in trideset tisoč mrtvih.

Vsak dan bi lahko napisali eno takih pretresljivih zgodbic o vsakem našem grčku, o vsakem našem človeku, ki mu je še danes, po 20 letih odkar so minile grozote, odrgalo roko ali noga, ga ubilo, pohabilo za vselej. Za dve liri, ki jih dobe za kilogram svineca, iščejo in brskajo po že razrvani zemlji, da bi živeli vsaj danes ali jutri in večkrat najdejo mesto tega smrti. Bivši vojaki, ki je obiskal kraje, lejer se je nekaj boril, precej daleč od nas, je doživel isti prizor, kot jih je na Goriškem na tisoče. Ljudje prekopavajo iščejo svineca, železnja in smrti. — Vmes so kosti, lobanje in nihče drugi se ne bi zmenil zanje. In ta bivši vojaki je doživel to tragiko, jo zajel v skromne besede in objavil. Prinašamo jo tudi mi v odlomku iz »Narodnih listov«, ker se nam zdi, da je opisovanje in dogodek tako blizu nam, kot njemu, ki je ponovno doživel vso tragiko našega časa, v kratkem razdobju 20 let in je opisal preprosto v kratkem podlistku.

Ni potrebno, da danes imenujemo vse one, ki prekopavajo po Goriškem in iščejo smrti, ali so jo že našli. Hočemo opozoriti zopet s temi vrsticami, da ne bi bilo steer to naše poglavje, ki se vleče brez konca, predolgotasno. Kajti dan na dan bi morali pisati: tega in tega je rastrgala granata, ko je s motilko pri delu zadel ob njo, temu in temu je odneslo roko, ga osepilo, ker je zbral za preživljanje vojne ostanke in tu in tu je razneslo pet otrok, ker so se igrali s majhno lepo granatko, misleč da je igračka. Naj ta odlomek, vzet od drugod, opozori na vsa te ithe in teške žrtev in naj jim bo skromno posvetilo. — (Agis.)

Mussolini vjeruje da će Evropa postati sva fašistička!

Na velikoj paradi u Berlinu Mussolini je ponovno otvoreno istakao, da su Njemačka i Italija oružjem pomagali španjolske pobunjenike. Mussolini je to nazvao borbo protiv boljševizma, »rešima ropstva«, gladi i krvoprolića, koji vodi u propast. Doslavno je rekao ovo:

»Mi smo se latili oružja u Španiji, gdje je hiljade italijanskih fašista dalo svoje živote za zapadnu kulturu. Kulturu, koja još može da uskrse, ako se narodi Evrope pridruže našoj revoluciji. Mi i vi (t. j. Talijani i Njemeti) ne dolazimo na granice na pravimo šablonsku propagandu. Mi znamo, da će pobjedu izvojevati sva snaga našeg naroda i da će Evropa sutra biti fašistička, ne pomoću naše propagande nego historijskim razvojem događaja...«

Kako preskrbiti Kras z žitom

KRAS PRIDELA 35—50 POSTO POTREB V ŽITU

Trst, 10 oktobra 1937. (Agis) — Kras ni nikoli pridelal toliko žita, da bi mogel kriti lastne potrebe. Zato je skoro težko, posebno za one, ki poznajo dobro obupne razmere, z ozirom na pomanjkanje zemlje, predstavljati si, da bi bilo mogoče dvigniti produkcijo žita na Krasu tako, da bi ne bila potrebna nikaka pomoč od zunaj. Na Krasu je obdelanega in zasejanega z žitom 250 ha, na katerih se pridelja, kakršna je pač letina, komaj 2.500—3.500 kv. kar je komaj 35 do 50 % vseh potreb kmečkega prebivalstva. Vse ostalo je treba uvoziti od zunaj. Na Krasu je po statistikah posejanega z žitom 12 % od vsega, kar se seje. 13 % je posejanega z ječmenom, ovsem, 65 % pa s koruzo in krompirjem, 10 % pa je travnikov in drugega. Na Krasu se goji komaj 3.600 glav živine. Pri najboljšem žitu, o katerem se je izkazalo, da v teh krajih najbolje uspeva, je znašal letni pridelkek na ha komaj 13,33 kv. Le nekaterim se je posrečilo dvigniti v tem oziru produkcijo celo na 18 kv., a zato je bilo po-

trebno mnogo posebnega truda in precejšnji žrtev, tako da je težko ugotoviti, ako bi zmogli tudi manjši kmetje izvesti take poskuse in ako bi bilo pridelovanje rentabilno. Zornje številke, ki smo navedli, dovolj jasno kažejo na veliko revščino Krasa, okoli Komna in nižje. To se pozna zlasti danes, ko je žito zelo drago, ko ni mogoče prodati drugih produktov nikamor. Včasih, ko je bilo odprto proti vzhodu, so ljudje z lahkoto nabavljali žito z bogate Slavonije in krili svoj nedostatek pridelka na tem polju. Skrb italijanskih oblasti, da bi dvignile domačo produkcijo, je razumljiva. Vlada je celo razpisala posebne nagrade za vsak meter neplodne zemlje, ki jo kdo obdela in spremeni v polje. Toda, kakor nam je znano, se teh nagrad poslužujejo le bogataši, ki lahko investirajo v delo kapitala, s tem da plačajo sicer cenene delovne moči. Vse to pa dobe kasneje v obliki nagrade v precejšnji meri povrnjeno. Mali kmet si tega ne more privoščiti.

ISPRAVAK

ŠVAPSKO-NJEMAČKOG KULTURNOG SAVEZA

Od Švapsko-njemačkog saveza iz Novog Sada primamo:

U Vašem listu »Istra« broj 36 od 10. septembra 1937. god. donijeli ste pod naslovom »Njemačka manjina u Jugoslaviji« članak, koji se kazivajom Dr. Nikole Hasslinger-a bavi i sa Kulturbundom. Pošto ova izvodenja ne odgovaraju istini, molimo Vas, bez obzira na zakon o štampi, da donesete u Vašem listu slijedeći ispravak

Dr. Hasslinger rekao je Vašim saradnicima, da Kulturbund nije izvršio zadatke, koje je sebi pri osnivanju stavio. Nasuprot tome ustanovljeno je, da je Kulturbund sve učinio, da ostvari svoje ciljeve, koliko mu je to sa raspoložujim sredstvima i u prilikama, u kojima se nalazi, bilo moguće. U Vašem listu dalje navodite izjavu Dr. Hasslinger-a, da je u Kulturbund unošena i politika i da su Mađžari u njemu našli zaštitni krov. To ne odgovara istini. Kulturbund se prema svojim pravilima uvijek udaljuje od politike. Prije dvije godine pokušano je Kulturbund učvući u politiku. Uprava Kulturbunda je na to odgovorila isključenjem nekoliko članova i raspuštanjem ciljnih mjesnih grupa. To su uzroci isključenja iz Kulturbunda, a ne kako to Vaš list navodi, zato što su pojedini iskreni Nijemci htjeli jaču kulturnu vezu između njemačkog i jugoslovenskog naroda. I izjava Dr. Hasslinger-a, da se u Kulturbundu nalaze mađžarski emigranti i da je Kulturbund »utočište grijehnika« za mađžarone, ne odgovara istini. Kulturbund prima za članove samo jugoslovenske državljane njemačke narodnosti.

Dr. Nikola Hasslinger nije se držao nikakve objektivne mjere pri svojim izjavama. On je čak pred Vama svoj jedanput nedjeljno izlazeći list »Deutsche Presse« stavio kao dnevni list.

Sa poštovanjem:

Švapsko-Njemački Prosvjetni Savez
Novi Sad.

PROGLAS SAVEZA POLJAKA U NJEMAČKOJ

Poljski listovi objavljuju proglas saveza Poljaka u Njemačkoj, koji je izdao u rujanskom broju periodičnog organa tog saveza. U proglasu se među ostalim kaže:

»Nacionalsocijalistička revolucija u Njemačkoj izazvala je dalekosežne promjene u životu Poljaka u III. Reichu. Poljaci u III. Reichu uvijek su pošteno obavljali svoje građanske dužnosti. Velike promjene do kojih je u III. Reichu došlo na žalost nepovoljno utiču na život poljske manjine. Nacionalsocijalistički zakoni i naredbe uzimaju za temelj dobro njemačkog naroda. Ti zakoni i međutim automatski sile i Poljake, njemačke građane, da služe isključivo interesima njemačkog naroda. Tako je na primjer prema zakonu o radnoj službi poljska omladina dužna podvrgavati se odgoju u nacionalsocijalističkom duhu, što na koncu mora prirodno dovesti do odnarođenja te omladine. Njemački zakon o nasljedstvu čini od poljskih seljaka »izvor krvi njemačkog naroda«. Dodamo li tim zakonima još odredbe o radnoj fronti i Hitlerovoj omladini kao i isključivanje Poljaka iz općinskih vijeća i zabranu, da prigodom izbora podnose vlastite kandidatske liste, dobivamo sliku neobično teškog položaja poljske manjine u III. Reichu. Takovo stanje prijeti potpunim ugušenjem narodnog i kulturnog razvitka poljske manjine u III. Reichu. Poljaci u III. Reichu ne će nikada pristati na germanizaciju.«

Proglas saveza Poljaka završava riječima, da Poljaci, njemački državljani, žele ostati lojalni građani, koji ispunjavaju sve dužnosti, ali zahtijevaju i odgovarajuća prava.

NABREŽINSKO KAMNOLOMSTVO HOĆEJO OŽIVETI

SESTANEK NEKATERIH LASTNIKOVA KAMNOLOMOV V NABREŽINI

Nabrežina, oktobra 1937. (Agis) — V Nabrežini se je vršil v prvih dneh tega meseca, v fašističnem domu važen sestanek, katerega je potrebno da zabeležimo. Sestali so se namreč bivši industrijalci in lastniki kamnolomskih podjetij iz Nabrežine. Seveda so bili le nekateri navzoči. Sestanek je imel namen proučiti možnosti ponovne oživitve nekaj tako sloveče industrije v Nabrežini. Kakor izgleda pa sestanek ni imel nobenega drugega dejanskega uspeha kakor tega, da so poslali Mussoliniju pozdravni in zahvalni brzojav in morali proti koncu poslušati govor pokrajinskega tajnika fašističnih sindikatov. Ugotovili pa so, da je kamnoseška industrija Nabrežine, ki je včasih slovela po vsem svetu, v povojnih letih popolnoma opešala. Kamen pa da je tako kvaliteten, da zasluži od vseh strani večjega upoštevanja. Rečeno je tudi bilo, da se je zadnji čas delo nekoliko oživelo, a nekdanjega uspevanja ne morejo doseči.

VELIKA FAŠISTIČNA MANIFESTACIJA V SEŽANI

SEŽANA DOBI LETNO KOLONIJO ZA OTROKE.

Sežana, oktobra 1937. (Agis) — V nedeljo je začel pokrajinski tajnik fašistične stranke z nekakim pregledom organizacij po deželi. Obiskal bo vse važnejše kraje, kjer so centrale fašističnih strank in tu mu bodo morali člani defilirati, manifestirati in pritrjevati njegovim govorom. Prvi tak obisk je bil namenjen in izvršen v Sežani pretekli teden. Tajnika so pričakovali, poleg ljudstva seveda župan, župnik, občinski tajnik in predsedniki organizacij. Vsa vas je morala biti v lučkah in zastavah. Že tu moramo pripomniti, da je to v teku enega tedna, že druga fašistična proslava, ki se vrši v Sežani. Teden prej so namreč morali proslavljati tu praznik grozja. Po manifestacijah in pozdravah, je sedel tajnik na tribino. Toda predno je to storil, je zahteval, da posade poleg njega na častno mesto one, koji so se vrnili iz vzhodne Afrike. Nato je držal govor, v katerem je proslavil režim in njegove dobrote. Končno je omenil, da bo Sežana dobila letno kolonijo, ki se bo zgradila v borovem gozdičku nad vasjo. Rekel je: Sežana je vredna kolonije, ki se bo zgradila na robu grička Tabora; to je zanjo nagrada, ki jo je zaslužila...

VELIKANSKE PROSLAVE OB OBLETNICI POHODA NA RIM

Trst, oktobra 1937. — (Agis) — Po vsej Italiji se pripravljajo za 28. oktober velikanske proslave za obletnico pohoda na Rim. Največja manifestacija bo seveda v Rimu. Napovedujejo, da bo to ena največjih manifestacij, kar jih je sploh bilo. Sprejema in defileja pred Mussolinijem se bo udeležilo nad 100.000 vodij fašističnih organizacij in okoli 70.000 voditeljic ženskih fašističnih oddelkov. Priprave za to, predvsem za organizacijo prevoza, se vrše že sedaj.

Prirod vna u Istri

Prirod vna u Istri je ove godine podbacio. Ispocetka se činilo da će prirod biti obilan, ali neprestane kiše i mjestimična tuča uništile su skoro potpuno vinograde. Samo mjestimično je prirod dobar, dok je u većini krajeva prirod ispod polovice predvidjenog.

VAŽNO ZA ARSENALSKE RADNIKE
U nedjelju 17. oktobra u 10 sati prije podne u prostorijama društva »Istra« održat će se sastanak bivših arsenalskih radnika zainteresovanih u podnašanju molba za penzije i priznavanje godina službovanja kod državnih željeznica. — Odbor.

BERLINSKI OBISK IN JUŽNI TIROL

ZNAČILNA ČLANKA DVEH NEMSKIH LISTOV

Že pred sestankom Mussolinija z Hitlerjem je nacistično orientirano novosadsko nemško glasilo »Deutsches Volksblatt« v številki od 25. septembra t. l. svoj uvodnik o predstojećem obisku zaključil z besedami, da »ne bo nič s sporazumom glede avstrijskega vprašanja, kakor si ga predstavljajo nekateri (namreč nenacistični) listi, in da bi bilo boljše, ako bi se ti »kombinacijski umetniki« spravili na drug problem«, »ki se zdi toliko Nemčiji kolikor Avstriji sedaj važnejši kakor začasno ustavljenost aneksijske vprašanje, namreč zboljšanje usode južnih Tirolcev«. »Ni nobenega dvoma nadaljuje »Deutsches Volksblatt« rešitev tega problema je srčna želja vseh ljudi v obeh nemških državah in Mussolini bi mogel in moral izpolniti to srčno željo, ako bi hotel sedaj dati Nemčiji dejanski dokaz svojega dobrega prijateljskega razpoloženja. Jugoslavija je pri velikonočnem sporazumu od Italije dosegla, da se je olajšala usoda njenih rojakov v Julijski Krajini. Nemci Južnega Tirola pa niso do sedaj občutili podobnega diha ne od prijateljstva z Avstrijo ne z Nemčijo. Ali pa smo se morda zmotili?«

»Triumfalni sprejem Mussolinija v Nemčiji, valovi viharnega navdušenja, ki so pljuskali proti dučuju na njegovih poti skozi nemške dežele, historična manifestacija na Majschem polju, ki so jo upravičeno označili kot pobratenje dveh narodov, vsi ti nevarljivi znaki pravega prijateljstva med nemškim in italijanskim narodom, nam pričajo, da je prišel ugodni trenutek, ko lahko opozorimo na usodo četrte milijona Nemcev, ki žive od pravekov južno od Brenerja.«

Južni Tirol — ena beseda in en pojem, ki odpira stare rane, katere se ne bodo nikdar zacelile, ki ne morejo nikdar zaceliti, dokler se ne bo smelo uporabljati nemško ime za deželo in nemška krajevna imena, dokler bodo veljali posebni zakoni o prilikah za Tridentinsko pokrajino, o omejitvi trgovine v obmejnem pasu, o omejitvi lastniške pravice, o javnih napisih, o rabi nemškega jezika, o omejitvi nemških otroških vrtev, nemških ljudskih in srednjih šol, nemškega privatnega pouka, nemških društev in nemškega tiska.

Sedaj se nam zdi primeren čas, da spominjamo na usodo Južnega Tirola. Kajti ako hočemo uspeh razgovorov med Hitlerjem in Mussolinijem reducirati na navadno formulo, tedaj nam pove ta samo to: da ni med tema dvema možna in med narodoma, ki ju vodita, nobenega nasprotnosti, temveč da je med Rimom in Berlinom prava in resnična solidarnost, ki — da govorimo z Mussolinijevimi besedami — neče problemov pravega pomirjenja zavlačevati, temveč jih hoče rešiti.

Izven vsakega dvoma je, da spada tudi Južni Tirol med one probleme pravega pomirjenja, ki se ne smejo zavlačevati, temveč se morajo rešiti. To pričakovati nikakor še ne pomeni želeti nekaj nemogočega. Nihče ni tako nesposoben, da bi od nove Italije zahteval, da se umakne z Brenerja ter se povsem odpove Južnemu Tirolu in tako zopet vzpostavi staro historično enotnost svete dežele Tirolske. Kar pa lahko zahtevamo od Italije, ki se je pomladila pod močnim vodstvom dučuja, je samo upoštevanje nemštva južno od Brenerja.

Predstavljamo si samo nasprotni primer: da je nekaj stotisoč Italijanov ločenih od lastnega matičnega ozemlja ter da živijo pod suvereniteto drugega naroda, ki jih v razvijanju lastne narodnosti najhuje ovira. Prav mi Nemci bi imeli popolno razumevanje, ako bi se vroči italijanski nacionalizem proti temu upri in ako ne bi italijanski narod prej miroval, dokler ne bi ta pod tujim jarmom živeči del naroda dosegel svoje pravice.

Berlin in Rim sta se v teh dneh sporazumela na vsej črti, vodil teh dveh ponosnih narodov sta si pred vsem svetom podala roke v prijateljsko zvezo, dosegla sta soglasje v vseh vprašanjih, ki se tičejo stopenjajst milijonov ljudi. Ali naj bi to, kar je mogoče za 115.000.000, bilo nemogoče za 250.000...«

SPOPAD MED VOJAKI IN OFICIRJI NENAVADEN INCIDENT PRI VOJAŠKIM VAJAH V KRASU

Postojna, oktobra 1937. — (Agis) — Šele sedaj smo izvedeli za dogodek, ki se je odigral koncem avgusta pri vojaških vajah v Gropadi na Krasu. Med ostalimi vojaki, ki so se morali udeležiti teh vaj, je bilo tudi precej Slovencev. Neki nasilne oficir je v noči brez povelja napadel splošnega vojaka, ki je bil doma nekje blizu St. Petra. Ker je bil dotični oficir splošno zelo surov in nasilen, je ta dogodek zelo razburil vojake, ki so se uprli in niso hoteli več izvrševati povelj, dokler se ne od strani ta oficir, ki so ga tudi dejansko napadli. Vojaška komanda je, ko je videla položaj, smatrala za potrebno da ugodi vojakom in je v resnici odstranila nasilnega oficirja, ter s tem poravnala spor. Vojakom se ni zgodilo nič.

DROBNE VESTI IZ NAŠE DEŽELE

— Col. — Albina Hlede (53 let) in Karel Škorjanc (58 let) doma iz Sv. Florijana, sta tajno kuhala žganja. Pri preiskavi so jim dobili precej žganja, ki so jim ga zaplenili. Sedaj pa jima je sodišče še prisodilo 3 mesece zapore in 1000 lir denarne kazni. Škerjancu je bila prisojena kazen kot pogojna.

— Črnica. — Općina je zaprosila za dovoljenje, da bi sklenila posojilo v znesku 75.000 lir za občinske potrebe.

— Gorica. — Goriške turistične organizacije bodo imele poseben sestanek, na katerem bodo razmislivale možnosti večjih turističnih stikov med Jugoslavijo in Italijo. Tega sestanka se bodo udeležili zastopniki turističnih organizacij iz Gorice, Vidma, Trsta, Reke, Pule, Zadra in posebno še zastopniki komisarijata Postojnske jame. Razmislivati bodo o možnostih zvez tudi po morju in po zraku. Kasneje se bo sestala posebna komisija obeh držav.

— Kanal. — V Kanalu so imeli preteklo nedeljo veliko manifestacijo, ki se je vršila radi propagande turizma v kanalskih hribih. Vršila se je seveda tudi povorka z vozovi, dalje tekma v balinanju in imeli govore, kjer so pošiljali pozdrave duceju, kateremu se morajo že naprej zahvaliti, ker bo prišlo v te kraje gotovo mnogo turistov.

— Komen. — V veliki nevihti, ki je divjala pretekli teden, je udarila strela v bližini Komna v posojilnico in hranilnico. Napravila je, vsled požara, ki je nastal, škode za kakih 3.000 lir. V času, ko se je to zgodilo je bil v hiši 57 letni »kolon« Josip Dugaljin z družino. Posrečilo se mu je odnesti zdravo kožo.

— Kopriva. — V času zadnje nevihte je treščilo v senik otroške sirotišnice, kar je povzročilo požar. Zgorelo je 150 kv sena in 5 goved. Škoda znaša okoli 50.000 lir.

— Piran. — 4 t. m. se je vršila v Piranu manifestacija mladih fašistov. Prirajena je bila posebna povorka, katere so se morale udeležiti mlade fašistke iz zgorajne Istre. Pule, Malega Lošinja, Koprja, Poreča, Buj, Vižinade, Vižinjana itd. Poleg tega so bile prirečene simbolične ritmične vaje, ki so kazale osvoboditve Istre.

— Renče. 63 letna Ana Komac je iz neznanih razlogov padla skozi okno in obležala na tleh mrtva.

— Sempas. — Cirila Batič, stara 28 let je bila obsojena na 6 mesecev zapore radi raznih tatvin.

— Sturje. — Mario Valič, star 12 let, je našel projekt, ki je ostal iz svetovne vojne. Ta mu je eksplodiral in ga precej nevarno ranil. Takojšnja zdravniška pomoč ga je spravila izven nevarnosti.

— Tilment. — Ob Tilmentu bodo pričeli graditi velikansko grobnico, v katero bodo spravili 30.000 ostanok nemških vojakov, ki so padli na tej fronti v času svetovne vojne. Grobnica bo stala 2 milijona lir in jo bodo delali dve leti. Denar za to so nabrali v obliki prostovoljnih prispevkov v Nemčiji.

BORBA FAŠIZMA ZA GOSPODARSKO OSAMOSVOJITEV ITALIJE

Fašistične odredbe za omejitve uvoza — Pšenična moka mora zginiti iz prometa

Trst, oktobra 1937. (Agiš). Naš list je že večkrat poročal o pomanjkanju moke po naših krajih in to v taki meri, da so ponekod peki ostali včasih brez kruha. Razne odredbe pokrajinskih oblasti so dokazale splošno pomanjkanje tega prepotrebne živila. Že pred časom je fašistična vlada izdala dekret, ki določa za splošno uporabo le mešano moko. Posebne odredbe pa bodo določale način mešanja drugovrstnih žit z raznimi nadomestki. Predvideva se, da bodo ti nadomestki predvsem riž, bob, fižol, morda celo grah in krompir. Po teh določbah bo bel kruh in kruh iz pšenične moke izpadel iz vsakdanje uporabe, na njegovo mesto pa bo prišel kruh iz riž in raznih goriomenjenih dodat-

kov. Ta mešanica bo posebej določena, lahko pa se bo oziralo na lokalne okolišnice odn. navade. S to mešanico hoče fašizem doseči kar ni dosegel z večletnimi žitnimi bitkami, namreč da bi se Italija otresla uvoza pšenice iz tujih držav, ki znaša letno sedem milijonov kvintalov. Med tem pa je cena moki in kruhu spet znatno poskočila kljub ugodnim poročilom o letošnjem pridelku vseh vrst žita. Naš kmet bo tu le deloma prizadet, saj on belega kruha ne pozna in ponekod niti kruha ne. Zaradi čim dalje obupnejših gospodarskih razmer je nadomestil kruh s polento in krompirjem. Zadele ga bodo le vedno naraščajoče cene, ki se kljub napovedane omejitve uvoza stalno dvigajo.

OMEJITEV UVOZA BENZINA

Na poti za omejitve uvoza in za čim uspešnejšo akcijo za gospodarsko osamosvojitve, je fašizem izdal razne uredbe, s katerimi naj bi se nadomestila razna pogonska sredstva z lesnim plinom. Izšel je poseben dekret, ki določa državno subvencijo vsem onim javnim avtomobilnim linijam, ki se poslužujejo lesnega plina za pogonsko sredstvo. Subvencija bo znašala 13.000 lir letno za vsako vozilo, ki dnevno neprekinjeno oskrbuje prevoze izveniških onih vozil, ki bodo v teku leta 1938. radi neuporabljivosti izločena iz prometa. Če bo imel ta poskus uspeh, se bo dvignil uvoz lesa, ki ga v Italiji primanjkuje. Tako ne bo z dosego uspeha dosežena znatna omejitev uvoza, kar dokazuje, da ima ta odredba vse druge namene.

Posledica pomanjkanja surovin

Trst, oktobra 1937 (Agiš). Nekatero tovarne v severni Italiji so bile primorane, radi pomanjkanja surovin, skrajšati delovni urnik in odsloviti tudi po več tisoč delavcev.

Oblasti so izdale nalog, da mora vsak gospodar, ki ima okrog svoje hiše ali vrta železno ograjo isto zamenjati z leseno ali kakršnokoli, železo pa prodati na določenih krajih. Vlada zahteva to od vsakogar in je do tega sklepa prišla zaradi tega, ker v Italiji še vedno primanjkuje železa. Radi pomanjkanja železa ne morejo izgotoviti nekaj v delu se nahajajočih pomorskih vojniških ladij. Tako bodo pri nas izginile vse železne stvari in kaže da bo še hujše pomanjkanje kovin kot za časa svetovne vojne.

Nekaj iz italijanskih časopisov

»Il Piccolo«, z dne 6. t. m. poroča: Italija in Nemčija sta oloka miru.
»Il Piccolo della sera« iz istega dne pa: Roparji morajo biti pognani iz Sredozemlja.
— Pika! Agis.

NADOMESTEK ZA VOLNO

Med one uvozne predmete, ki jih Italija konzumira v velikih količinah spada tudi volna kot surovina in pa volno blago. Da bi dosegel omejitve uvoza surove volne, skuša fašizem to nadomestiti z umetnim pridobivanjem volne iz mleka. Blago iz te volne, izdelano v italijanskih tvornicah ima namen izpodriniti angleške in švicarske izdelke in je za to nadel glavno nalogo italijanskemu inštitutu za modo, da to uspešno izvede.

V Rimu je ustanovljen poseben korporacijski odbor, ki ima namen proučiti predložene načrte posameznih korporacij in izdelati končne, ki naj bi dovedli do gospodarske osamosvojitve Italije. Povod za to akcijo so dale zadnje sankcije, ki so pokazale polagoma katastrofalne posledice. Duce želi počasi pripraviti italijanski narod do tega, da bi se odrekel vsega onega vsak dan potrebne blaga uvoženega iz inozemstva in se gal po nadomestkih italijanskega izvora. Iz raznih izjav bi se dalo sklepati, da so se fašistični vladi nekateri poskusi že posrečili zato gre za tem, da to akcijo še pomnoži, da bi se dosegla gospodarska osamosvojitve prav na vseh poljih.

SPECIJALNI TRIBUNAL DELA...

Ljubljana, oktobra 1937. — »Slovenec« od 10 t. m. poroča: Dne 12 oktobra se v Rimu začne zasedanje izrednega sodišča za zaščito države. Prva pride na vrsto skupina 16 mlajših, akademsko izobraženih mož iz Milana, ki so obtoženi, da so delali nerazpoloženje proti fašistični stranki. Med njimi so odvetniki, pisatelji in umetniki, ki pripadajo znanim milanskim družinam kakor Luzzatto, sin profesorja Luzzatta, Rodolfo Morandi, ki je spisal veliko znanstveno delo o zgodovini italijanske težke industrije, ter Alberto Maglugini, sin bivšega župana v Paviji.

MALE VESTI

— Trst. — Te dni se bo vršila po vsej Italiji proslava šeste obletnice obstoja mladinskih fašističnih organizacij. Odlok fašistične stranke pravi, da bodo mladeniči poslani v kasarne med vojake, invalide in one ki so se vrnili iz vojn, da se pobratijo z njimi.

— Trst. — Fašistična stranka je odredila, da se morajo vršiti po raznih krajih posebni tečajji pod geslom »Priprava žene za življenje v kolonijah.« Tečajji bi se delili v teoretične in praktične. V teoretičnih tečajjih bi se predavalo o zgodovini in verji v italijanskih kolonijah, dalje geografski in ekonomski položaj kolonij, problem ekspanzije in ohranitev rase in končno tropska higijena in reja otrok. Začetni tečaj bi trajal 12 dni, kasnejši pa 3 mesece. Obiskovalke bi dobile posebno spričevajo.

— Tržič. — V nedeljo se je vršila prva generalna skupščina katoliške akcije za Goriško, katere se je udeležil osebno sam škof Margotti.

— Volčane. — Ciril Fon, star 29 let je tako nesrečno padel pred hišo, da si je pri padcu zlomil levo nogo.

— Vrtojba. — Kmet Josip Bukovec, star 37 let je padel iz senika tako nevarno, da si je prebil lobanjo. Prepeljali so ga v bolnico v obupnem stanju.

— Predsjednik dr. Beneš dao je nagradu od 5.000 CK. za najboljšo njemačku radnju u smislu Herderove demokratske ideologije.

— Londonske vijesti već najavljuju, da će Francuska otvoriti španjolsku granicu i da na toj granici već čekaju veliki transporti oružja i municije za valencijsku vladu.

— »United Press« javlja da predstoji uz pomoć Italije nova velika ofenziva generala Franca na aragonskom bojištu sa svrhom, da prekine veze između Barcelone i Valencije.

— Vatikan je definitivno priznao režim generala Franca u Španiji, jer je zastupnik vatikanskog državnog tajništva izručio jučer u Bourgosu Francovoj vladi notu, koja sadrži to priznanje.

— Za predsjednika Italijanske akademije je Mussolini imenovao D'Annunzio. Mussolini mu je poslao čestitku, na katero se je D'Annunzio na dolgo-razgostobesedil, da ga tudi mi poskusimo posnemati.

KONFINACIJE U MILJAMA

Radi poznatih demonstracija iza umorstva antifašiste Rossettija, o čemu smo u par navrata već pisali, konfinirano je sada 15 osoba iz Milja, većinom žena, a među njima i jedna koja je tek porodila.

MUSSOLINI O RATU

Duce je mnogo govorio o ratu i uzvišavao ga, ali slijedeće njegova riječi najvjerojatnije su da se ovdje zabilježe:

»Rat je za čovjeka, što je materinstvo za ženu. Ja ne vjerujem u vječiti mir. I više od toga, ja smatram da mir ubija i uništava osnovne ljudske vrijline, koje se pojavljuju na svjetlosti dana samo u krvavom naporu...«

NIKOLA ŽIC, ZAGREB :

IZ GRAĐE ZA ZBORNİK O ISTRI

(Nastavak 1)

Dva grada. »La Madonna del Lacuzzo! 1487. (»Johannes Q. Aurifidis de Pinguento die 4. decembra«). Slike: Spasitelj svijeta, Evangelisti, Navještenje, Sv. tri kralja.

Dva grada, crkva sv. Antuna, isti slikar kao gore: Sveci.

Sv. Vinćenat, crkva na groblju iz kraja 13 i (početka?) 14 vijeka. Slike u dva reda, većinom još ne otkrivene.

Sv. Vinćenat, crkva sv. Katarine iz početka 15 vijeka: Navještenje. Život sv. Katarine.

Ostali već pripočeni tekstovi opisuju velikom većinom umjetničke spomenike u talijanskim gradovima. Drugi istražuju općenitu povjest Istre. U obzir bi došla ponajviše slijedeća djela:

Caprin: L' Istria nobilissima (2 Folnesig Hans: Illuminierte Handschriften aus Oesterreich. (Küstenland).

Jelić: Fontes historici liturgiae glagolita Romanae.

Laginja: Kastav, grad i općina. Oest.-ungarische Monarchie in Wort u. Bild (Küstenland).

Planiscig: Kunstdenkmale (veliko izdanje).

Tamaro Attilio: Le città e le castella dell' Istra (2 sv.).

Tedeschi: Cenni sulla storia dell' arte cristiana nell' Istria.

Valvasor: Die Ehre des Herzogthums Krain.

Da se vratim našim upitnim arcima: Kako već spomenusmo, oni su služili samo u informativne svrhe. Premda su napisani nekritički i po broju su veoma nepotpuni, ipak predstavljaju — danas — neku vrijednost i čini mi se da bi bila šteta, kad bi se ovo gradivo — premda fragmentirano — sasvim zbacilo.

Zato sam se odlučio, da mjesto nameravanog članka o razvoju likovne umjetnosti u Istri pripočim ove informativne odgovore na spomenute upite.

Ne potječu od vještaka na polju historije umjetnosti, ali su napisani od naših svećenika i drugih inteligenata, koji su s ljubavlju pratili naš kulturni razvoj. Velika šteta, što im broj nije veći!

Odgovore pripočujem po abecednom redu krajeva, iz kojih su došli, izostavivši samo sporedne sitnice, koje bi bile razumljivosti na štetu.

Na upitnim arcima je slovo A značilo upite iz područja arhitekture, B upite tičuće se slikarstva, C kiparstva, i D folklore (narodne ili pučke umjetnosti i ornamentike). Ista su slova pridržana također u našem izvještaju. Radovi iz područja umjetnog obrta nalaze se djelomično pod C i D.

Altura. A župna crkva je stara preko 250 godina te je bilo oko god. 1901 posve obnovljena. Sagradjena je u romansko-gotskom stilu.

D Nazivi ženskog odijela: »Modrna« i »krpet«.

Nazivi muškog odijela: »gaće«, »kuret« od prsle, »kurete«, »kavima«, »kapute«, »klobuke«. Tu je nošnju narod nosio gotovo do početka svjetskoga rata.

Vjekoslav Višković, župnik.

Beram. A. Župa bje ustanovljena god. 1431. Dokaz: glagolski napis na kamenitoj ploči iz god. 1431. [Sačuvan je i kameno-tiči spomenik — relief sv. Martina iz isto godba]. Crkvu su sagradili po svoj prilici nekadašnji grofovi pazinski. Prvotna crkva ne postoji više izim prezbiterija. Stara crkva je bila sagradjena u gotskom slogu, a nova je romanska. Postoji i podružna crkva Sv. Marije sa dobro sačuvanim fresko-slikama (gl. str. 2.), sagradjena od samoga puka u gotskom slogu. Godina nepoznata. [Istol].

B. C. M. Medović, uljena slika na platnu na glavnom oltaru župne crkve. [God.?] Josip Grašić, župnik.

Brdo (p. Sušnjevica). A. Župna je crkva bila sagradjena g. 1628 »sub plebano Antonio Kociću, i to najprije glavna ladja, onda dvije po-bočne kapelice u većim razmacima. Sagradjena je u formi križa, a njezin slog najviše sliči romanskome. Podružna crkva sv. Jelene (narod ju zove »grečka crkva«) gradjena je kao oblična kuća. Starost nepoznata, a zvana su iz godine 1422.

Od ostalih gradjevina ima neka bivša vladateljska kuća, koja je sada pregradjena u štalu. Vlasnici su bili valjda Mlečani, jer se žena Petra Franja Bangni zvala prije de Leo. Umrla je g. 1632 te ima svoju grobnicu. Na ploči je grb sa zvijezdom i pticom.

Mihovil Barbić, župnik.

Cere. A. Ruševina na vrhu (sa kojega se daleko vidi) zove se Gradina ili Golčana, gdje je morala biti za starih vremena nekakva tvrđjava, ali sada je tamo sve kamenje pretreseno, jer su mnogi i mnogi tražili novac ili druge starinske stvari. Sada se poznaju samo na nekim mjestima temelji nekadašnjih zidina. (O tome je pisao prof. dr. Karlo Moser iz Trsta).

D. Nošnja je slična kao na Barbanštini, ali već više pokvarena.

Antun Šebesta, kapelan.

Čunski. A. Župna crkva je iz godine 1909. Sagradili su ju: vlada, puk i Martin Karčić. Slog rimski(?).

C. Drveni kip Majke Božje, pomoćnice kršćanske iz početka XIX. vijeka. Drveni kip sv. Nikole i sv. Roka; starost nepoznata. Oba u crkvi.

Pečat »Učiona župnička u Čunskom« od god. 1842.

Grgo Fugošić, župnik

Dobrini. A. Župna je crkva postojala već u godini 1100., jer ju dne 1. I. 1.100.- slavni Dugoslav spominje u darovnici pisanoj glagoljicom od pisara Kirina. Sagradio ju je puk. Povećana je bila god. 1.510. i 1.673., kako se vidi iz glagolskih spomenika u crkvi. Slog: romanski.

B. Nepoznatl autor (govori se, da je to neki Frankopan): Krunisanje Bl. Djevice Marije. Umjetni vez izradjen zlatnom i srebrnom žicom; iz XIV. ili XV. stoljeća. Izložen je bio na izložbi u Kopru god. 1910.

C. Basrelief na velikom oltaru iz godine 1.673.

Ivan Trinajstić, župnik
Draga Baščanka.

D. Žene su nosile »suknju« od domaćeg ovnatka, »halju«, »košulju« s nabranim obratnikom i »postole na ušle. Muškarcu su nosili široke i kratke »brageše«, »halju« bez obratnika, koja je služila u zimsko doba i ženama, a zvale su ju »zagrnjača«, jer bi se njome preko glave zagnule; muškarcu su nosili košulju kao i žene, samo je obratnik bio viši. Postole su nosili kao i žene, niske s ušima, a na glavi dugu mletačku kapu.

Vjekoslav Stefanić, učitelj.

Draguč. A. a) Župnu crkvu je puk sagradio pred 300 godina u slogu romanskom.

b) Kapela sv. Rok, prije župna crkva, zanimljiva je radi fresko-slikarija (gl. str. 2.) i radi glagoljice. Glagoljicom je ubilježena godina 1.529. (V., Monumenta Slavorum meridionalium.)

c) »Loggia« i nekakva tvrđjava (»fortezza«).

B. Uljene slike na platnu nepoznatog autora: Sv. Valentin, sv. Josip i sv. Antun Padovanski. Godina nepoznata.

Ivan Orlić, upravitelj župe Gologorica. Ovdje ima više zanimljivih stvari, koje bi vrijedilo pogledati.

Ljudevit Žvaček, župnik

Gradina. A. Župna crkva bje posvećena 14. IX. 1.782. Sagradila ju je općina. Slog: romanski. Dugiuh znamenitosti nema.

Perdo Stadler, kapelan

*) Opaske u uglastim zaporkama, do-dao je autor ovog izvještaja, prof. S. Šantel.

(Nastavit će se.)

